

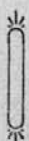
OMLADINA

Glasilo narodno-radikalnega dijaštva.

Leto II. Ljubljana, meseca malega srpana 1905. Štev. 4.

VSEBINA:

Slovenski abiturijenti in akademiki!
G. Ratzenhofer: Pomen in cilji
socijologije.
F. H.: Statistika slovenskega visoko-
šolskega dijaštva.

K. Škapin: Vzgoja za bodoče go-
spodarsko življenje.
A. Sodnik: O naši turistiki.
Listek.

Omladina izhaja enkrat na mesec ter stane za celo leto K 4.—; za dijake K 2.—; posamezna številka 40 vin. — **Dopisi** naj se blagovole pošiljati uredništvu najkasneje do 20. vsakega meseca v Ljubljano na Breg št. 12. — Le frankovana pisma se sprejemajo. — **Upravništvo** je v tiskarni J. Blasnika naslednikov v Ljubljani, Breg št. 12.

Reklamacije so poštne proste, če imajo na naslovni strani pristavek „reklamacija“ in če so odprte.

Zaradi rednega pošiljanja „Omladine“ je natanko naznaniti naslov in bivališče ter vselej vsako izpremembo bivališča.

Urednik **Ciril Premrl**. — Oblastem odgovoren **Mihael Rožanec**.
Izdaja konsorcij „Omladine“. — Tisk J. Blasnika naslednikov.

Drobiž.

Tovariše abiturijente in akademike pozivljamo, da pristopijo v čim večjem številu »Prosveti«. Vstopnina znaša 2 K, letna članarina tudi 2 K. Lokal društva je v Ljubljani v Narodnem domu (I. nadstropje, desno).

„Slovenija“ je napravila v letnem tečaju nekaj dobro uspelih izletov v dunajsko okolico in ekskurzij v razne tovarne. Društven pevski zbor pa sodeloval pri raznih prireditvah dunajskih Slovanov, tako pri sokolski slavnosti v binkošti, pri vrtni veselici Sokola iz IX. okraja itd.

Za Prešernov spomenik so nabrali dijaki II. državne gimnazije v Ljubljani nad 200 kron. Kakor slišimo, se nabirajo zbirke tudi na nekaterih drugih učnih zavodih. To je hvalevreden čin, ki zasluži splošno priznanje. Nadejati se je, da se tudi Prešernove slavnosti, ki se bo vršila 16. julija, udeleži dijaštvo v velikem številu.

Akademično društvo prosi škofa, če smejo njegovi člani čitati „Ljubljanski Zvon“. V slovenskem katoliškem akademičnem društvu »Danici« se je zahotelo nekaterim članom »Ljub. Zvona«. Zahtevali so zato na občnem zboru, da naj se naroči društvo na omenjeni list. Zgodilo pa se je pred par leti, da je ljubljanski škof to revijo prepovedal. Kaj torej storiti? No, »Danico« to ni spravilo v zadrego. Poslala je prošnjo na škofa, naj ji milostno dovoli, imeti v društvu »Ljub. Zvon«. Škof je sicer povoljno odgovoril na to prošnjo, poslal pa obenem navodilo, kako naj čitajo akademiki v »Danici« »Zvon«, da se ne bodo pohujšali. Sapienti sat!

Škofovi zavodi v Št. Vidu, za katere se berači že par let, se otvorijo v jeseni. Škof naznanja to otvoritev v zadnjem »Škofijskem listu« in »Slovencu«. Razglas je povzročil precej presenečenja, zlasti pri onih, ki so mislili, da bodo njihovi sinovi zastonj, ali pa za prav malo ceno lahko študirali. Par let so beračili za te zavode med našim ne baš premožnim ljudstvom, sedaj pa se naznanja, da se bo moralo plačevati po 400 kron na leto za vsakega dijaka. Da te svote ne zmore plačevati noben kmetski oče za svojega sina, je jasno, da pa tudi meščani ne bodo pošiljali svojih sinov v te zavode, je tudi skoro gotovo, ker jih hrana in stanovanje niti v Ljubljani ne staneta 40 K mesečno. Upoštevati moramo poleg tega še to, da se v sličnih zavodih poleg mesečne plače zaračunava še vsaka druga najmanjša stvar posebej in ne baš prepoceni. Ko se je začelo nabirati za zavode, so vedno govorili, da bodo revnejše učence sprejemali zastonj. Danes pa naznanja škof, da jih bo »le prav malo« mogoče vzeti v zavod zastonj, ali pa za znižano plačo, ker ni denarja. V jeseni se torej otvori zavod s prvim razredom in sicer le deško semenišče, kamor bodo sprejemali dečke, ki so se odločili za duhovski stan. — Veliko dijakov se še po dokončani maturi ne more odločiti, kateri stan bi si izvolili. Tu pa slišimo naenkrat, da se mora desetleten deček odločiti za stan, ki ga popolnoma nič ne more poznati. Tu

SLOVENSKI ABITURIJENTI IN AKADEMIKI!

V enem letu delovanja »Prosvete« so se razbili vsi dvomi o potrebnosti ali nepotrebnosti te organizacije: društvo, ki si najde uspešen delokrog, je potrebno.

Povzdigniti slovensko dijaštvo in izobraževati slovenski narod, je široki program »Prosvete«. V koliko smo dosegli prvi namen, se deloma odteguje statističnemu označenju, deloma javnemu poročilu, a tudi priznamo, da telega programa še nismo izvršili. Tako društvena knjižnica, v katero nabiramo strokovno literaturo, ki je potrebna ljudskemu izobraževalcu, daleko še ni popolna, kakor tudi še ni znanstvenih potujočih knjižnic, ki bi slovenskim srednješolcem spopolnjevale njihove šolske knjižnice. To pripade sledečemu gotovo boljše situiranemu letu. Osnovali smo 5 ljudskih knjižnic. Sistem se je obnesel. Število bralcev naših knjižnic je relativno tako visoko, kakor se po soglasni statistiki uporabe ljudskih knjižnic vseh drugih narodov ni dalo pričakovati. Iz potujočih bodo nastale stalne knjižnice.

Naša predavanja, osobito nazorna, moremo smatrati za vseskozi posrečena. Upoštevali smo, da to ni le najvišje, ampak tudi najtežje sredstvo ljudskega izobraževalca. Izvrsten uspeh je imelo 6 izletov v razna industrijska podjetja. Ako še omenimo, da je že prvo leto, kar je od »Prosvete« uveden narodni kolek, iz njega došlo naši šolski družbi nad 8000 K, more to navdati prijatelje »Prosvete« le z zadovoljstvom.

»Prosveta« stoji izven politike. S politiko te »nepolitike« upa, da za svoj narod največ doseže. Stara pesem, o »protiverskem« in — kakor se iz tega nelogično sledi: — »demoralizujočem« boju je morala zopet na oder, ko je nekaj naših predavanj širilo znanstvene nazore o naravi. Oboje seveda po krivem. Morala je rezultat socialnih odnošajev, izhaja torej iz ljudi. Temeljiti more le na resnici. Kaj je resnično v naravi in družbi, to spoznati in po tem urejevati svoje ravnanje, to je solidna pot, po kateri hočemo povzdigniti moralo v svojem narodu.

Ta načela, ki se jih drži »Prosveta«, ki vedno upošteva vzgojevalno pravilo, da se izobraževalec dosledno oziraj na to, kaj je primerno izobraznemu stanju ljudstva, niso agresivna, a resnici se bodo morali drugi hočeš nočeš prilagoditi.

Tovariši! Število potrebnih delavcev za naloge »Prosvete« je neomejeno. Pomnožite naše redke vrste z mladimi in krepkimi silami. Na zdar!

Za odbor »Prosvete«:

Adolf Ribnikar, predsednik.

Gregor Žerjav, tajnik.

G. RATZENHOFER:

POMEN IN CILJI SOCIOLOGIJE.*)

(Prevedel B. H.)

Socijologija je znanost, ki se peča z medsebojnimi človeškimi odnošaji; njena naloga je najti temelje socialnega razvoja in pogoje za splošno blaginjo človeštva.

Socijologija naj popelje delo za pospeševanje občnega blagra iz naivnega empirizma do zavestnega čina. Ona naj bo za socialni blagor to, kar je medicina za telesni blagor. Mesto vladajočega socialnega mazaštva naj nastopi znanstveno utemeljeno ravnanje. V preteklosti so konfesije in cerkve smatrale za svojo nalogo urediti socialne odnošaje; za istim stremi od nekdanj politična avtoriteta (država). Ker pa je praktično delo obeh le redkokedaj doseglo splošni blagor, se je polastila špekulacija rešitve tega vprašanja. Platon in Aristotel sta socijologa, katerih dialektični modroslovni sestav (sistem) sega še do Hegla. Ker pa je to »čisto« umstvom malo vplivalo na medsebojne človeške odnošaje, so začeli ljudje raziskovati socialne pojave, da bi iz empirije črpali nauke. Seveda so se morali medsebojni človeški odnošaji v svoji celoti še-le razdeliti na posamezne panoge raziskavanja. Nekatere take stroke so se že dalj časa raziskavale; to velja posebno o zgodovini, v kolikor je kronološko opisovala socialni razvoj, zlasti z ozirom na politični in kulturni eksistenčni boj posameznih narodnostij. Odlično delo te specializacije je dalje raziskovanje na gospodarskem polju, katero je pričel Adam Smith. Polagoma se je polastilo specialno raziskovanje vseh bistvenih pojavov v socialnem življenju, kakor religije, npravnosti, prava, kulture itd. — pa tudi vseh njihovih dejanskih vzrokov, kakor klime, bivališča, plemena, statističnega elementa socialnih pojavov itd. — tako, da imamo danes komaj pregledno množino zaključkov takih raziskavanj.

Seveda se je vsled teh specialnih preiskovanj sploh še-le mogla razviti znanost o medsebojnih človeških odnošajih; toda s početka so zakrivala ta raziskavanja bistvo in metodo socijologije. Baš ta veda, ki je podala gradivo za socijologijo, ji je bila začetkom sovražna. Da to razumemo, moramo upoštevati, da se je pridružil opazovanju socialnih pojavov, ki se je pričelo v XVIII. stoletju, nov duševni pokret, vplivnejši, znanstveno vse staro uničujoč,

*) Z ozirom na predstoječi tržaški shod prinašamo v naslednjem članek, ki govori o bistvu in ciljih socijologije. Članek je prevod govora, ki ga je imel znameniti nemški sociolog Ratzenhofer lansko leto na svetovnem kongresu znanostij in umetnostij v St. Louisu. Govor je bil rezultat temeljitih predstudies, na podlagi katerih je hotel Ratzenhofer sestaviti obsežen sistem socijologije — žalibog ga je prehitela smrt. V tem govoru je hotel podati v lapidarnih besedah sistem in program svojega bodočega velikega dela. — Izmed Ratzenhoferjevih del omenjamo: *Wesen und Zweck der Politik, als Teil der Soziologie und Grundlage der Staatswissenschaft* 1893; *Soziologische Erkenntnis* 1898; *Der positive Monismus und das einheitliche Prinzip aller Erscheinungen* 1899; *Positive Ethik* 1901; *Die Kritik des Intellekts* 1901.

pokret, ki je vzbudil in izpopolnil na eksaktni podlagi prirodoslovne vede. Njih raziskavanja so navezana na specializacijo v preiskavanju drobnega sveta in se pri tem opirajo na matematično gotovost. Dasiravno so veliki napredki prirodoslovja zasluga baš te metode, leži vendar — (kar je sicer umljivo, pa vendar obsojanja vredno) — v tem neka jednostranost, ako se pripisuje samo tej metodi ves napredek, pa se pri tem pozablja, da ni samo ona povzročila vsega človeškega napredka, ampak integracija idej in doznanje temeljnih idej.*) Nikdar bi Darwin ne bil preiskaval biologije, če bi ne bil že od začetka popolnoma prepričan o enotnosti pokolenja vseh organizmov, in predno se je začelo drobno delo astronomije in geologije, se je postavila Kant-Laplacejeva teorija, ki je še danes znanstveno neomajana. S tem, da zapostavlja današnja specializirajoča teorija pomen temeljnih idej, principov, sistematičnosti, bi bila gotovo spodkopala življenske pogoje socijologiji, ki stremi po skupnosti, če bi bilo sploh mogoče vstaviti razvoj človeškega spoznavanja...

Človek stremi od nekdaj po vseobče veljavnih zakonih; temu nagonu se tudi specializirajoča znanost ni mogla ustavljati; imamo zato veliko literaturo, v kateri stremijo strokovnjaki vsak s svojega jednostranskega stališča priti k sintezi o socialnem razvoju. Stoječ na zgodovinskem, nacionalno-ekonomskem, statističnem, pravno-filozofskem, filološkem, biološkem, antropološkem, geografskem stališču, skušajo najti ti strokovnjaki osnovne nauke o socialnih odnosih: seveda brez uspeha, ker se socijologija ne da induktivno izpeljati samo iz ene teh različnih strok, marveč le iz vseh. Če samo jeden teh znanstvenih faktorjev izostane, je že socijološki zaključek napačen, kakor če se izpusti v matematični formuli predznak.

Zakoni socialnih odnosov se dadó spoznati ravno tako, kakor zakoni svetovnega mehanizma samo, ako se pregledajo vsi pojavi; vsako poglobljanje v specialnosti je združeno z nevarnostjo, da pridemo v nasprotje z zakoni, ki vladajo celoto, in da tako tudi specialne pojave napačno razumemo.

S presojanjem vseh pojavov z ozirom na njih socijološko vsebino pa je združeno preiskovanje socialne narave človeka. S tem, da uči ta socialna psihologija, kakšne socialne potrebe ima človeški jaz, in s tem da uči preiskovanje socialnih dejstev, kako se da ustreči tem potrebam, dospemo k socijologiji kot znanosti medsebojnih človeških odnosov.

Kakor kaže ta uvodna razprava, je socijologija filozofska disciplina, toda ne, kot da bi morda temeljila na razumu samem, ampak zato, ker črpa iz vseh realnih in umskih dejstev. Socialno življenje se da znanstveno razumeti le na podlagi monističnega svetovnega naziranja, t. j. filozofije, ki skuša podvreči vse pojave enotnemu principu. Čeprav monizem trdi, da vlada v zadnjem bistvu vseh pojavov enotnost zakonov, so vendar

*) Posamezni rezultati nešteti posameznih znanstvenih panog so torej le gradivo, iz katerega zidajo učenjaki teorije. Teorija združuje v sebi nešteto posameznih rezultatov in idej, združujoč jih v eno celoto.

Op. prevajalca.

zakoni, izpeljani iz tega enotnega principa za posamezna glavna polja prirode, — različni.

V koliko da obvladuje formalna zakonitost vse svetovne pojave, v koliko veljajo fizikalni in biološki zakoni tudi za socialno življenje, in v koliko obstaja v sociologiji sami zakonitost, to določiti in opredeliti je seveda glavno vprašanje sociologije kot znanosti in nje temeljni problem je, določiti to zakonitost s pomočjo že omenjene metode, ki se ozira na vse stroke človeškega znanja. Če se reši ta problem, potem sociologija ni kaka posamezna panoga človeškega znanja, ampak je, kot sestra filozofije, podlaga vseh duševnih ved.

S tem temeljnim problemom sociologije je zvezan svetovni problem o razmerju med razmnožitvijo človeškega rodu in množino zanj potrebne hrane. Gotovo je, da se nahaja svetovno gospodarstvo danes še na popolnoma nerazvitem stališču povsem brezmiselnega roparskega gospodarstva. Vprašanja, ali naj prosti promet ostane trajno geslo svetovnega gospodarstva, dalje katera gospodarska načela (glede delavskih sil in produkcijskih sredstev) so potrebna za zdravi razvoj človeške družbe, se še niso upoštevala, ampak nacionalna ekonomija je, ne da bi slutila, dekla roparskega gospodarstva.

Iz namena, ustvariti iz sociologije vedo, ki naj bi dajala nasvete, izvira tretji problem: »Ali more človeška volja vplivati na socialni razvoj?« Ako je mogoče odgovoriti na to vprašanje optimistično, potem se odpira človeški družbi najsijajnejša perspektiva; posledica pesimističnega odgovora bi pa bila resignacija na vse plemenito, veliko, dobro in lepo. Prav lahko uvidimo, da je ta problem v zvezi s psihološkim problemom o prostosti volje in o vrednosti umske prostosti.

Veda, ki hoče vplivati na človeško delovanje, mora obrniti svoj pogled v prihodnost. In v resnici delajo tako vse eksaktne in praktične vede, najsi že uče, da je $1 \times 1 = 1$, ali da izhlapi CO_2 če se vlije H_2SO_4 na CaCO_3 , ali da bo nastal v gotovem trenutku lunin mrk itd. V vsakem takem slučaju določujejo vede v naprej, kaj da se ima z neizogibno nujnostjo zgoditi. Danes se ozirajo mnoge vede vsled svoje preživele nagnjenosti do antike še vedno nazaj in prezirajo na prav smešen način vsako konjunkturo in takozvano prorokovanje prihodnosti. Sociologija pa nas bo naučila, da premagamo to zastarelost in priznamo le tistemu raziskavanju znanstveni pomen, ki skuša doseči vpogled v bodoče pojave. Ta vpliv na bodoči socialni razvoj pa je združen z rešitvijo četrtega problema: »V kateri smeri pojde socialni razvoj? — Ta problem se da rešiti le na podlagi temeljitega poznanja dosedanjega socialnega razvoja, doseči pa hočemo z njim možnost, da vidimo v naprej socialne nujnosti, ki so neizogibne, da moremo z njimi računati in spoznati, v koliko vpliva človeška volja na socialni razvoj.

(Konec sledi.)

CIRIL PREMRL:

NAŠIM PREDAVATELJEM.

A kademična ferijalna društva prično ta mesec zopet delovati. Dijaštvo bo imelo časa in prilike, da gre med ljudstvo, da dejansko vrši svojo nalogo: ukoristiti v narodov prid to, kar je med letom pridobilo. Snovalo se bo knjižnice, šlo se bo v društva, prirejalo se bo predavanja.

O zadnji točki sem se namenil govoriti. Dajalo se je sicer v tem oziru že nasvetov ob raznih prilikah in od različnih strani. Ker pa predavanja le nočejo priti v pravi tek, ker je število predavateljev v sorazmerju s številom slovenskega dijaštva odločno premajhno in ker tudi uspehi predavanj niso vedno zadovoljivi, hočem podati na tem mestu predavateljem nekoliko praktičnih nasvetov.

Vprašanja, ali je dijaštvo kot tako zmožno in poklicano, da skrbi za ljudsko izobrazbo, da tudi samo predava, se mi ne zdi vredno tu dalje pretresati. Onim, ki to zanikujejo, lahko splošno odgovorimo. Pri velikih narodih, kakor pri Nemcih in dr., ki imajo veliko število akademičnih izobražencev, se lahko pogreša dijaštvo pri narodnem izobraževalnem delu, mali narodi si tega ne morejo dovoliti. V tem nas potrjujejo predvsem Čehi, Danci i. dr. Zlasti pri nas Slovencih se ne sme gledati, ali ima predavatelj doktorsko diplomo ali ne. Rečemo lahko, da uspeh predavanja ne zavisi od tega, ali je predavatelj profesor, dijak ali delavec, torej ne od stanu, h kateremu pripada, ampak od njegovih osebnih zmožnosti. In da bo med tolikim številom slov. dijaštva tudi zmožnih ljudi, o tem ni dvoma. Od vsakega posameznika pa se itak ne more in se ne zahteva, da bi predaval; ako nima tega daru, poraben bo morda drugod.

To bo menda zadoščalo.

Želeti je, da se udeleži predavanja kolikor mogoče mnogo poslušalcev. Da se to doseže, treba je reklame. Najbolj zanima ljudstvo seveda, če govori domačin, zato naj predava vsakdo, če mogoče, v domači okolici. Paziti je, kje in kdo da priredi predavanja. Zato ne predavati v lokalih, ki so zbirališče »gospode«, niti v takih, ki niso v strankarskem oziru nevtralni. V prvem slučaju odbijemo priprosto ljudstvo, v drugem pristaše nasprotne stranke. Pristop naj bo, če le mogoče, dovoljen in omogočen vsakomur, ne le povabljenim. Zato nikdar pošiljati osebnih vabil za predavanja, ampak jih naznaniti s plakati ali kako drugače. Najbolje je, če se ljudi tudi ustmeno opozori na predavanje in če se jim ob kratkem pove, o čem se bo govorilo.

Uspeh seveda še ni zagotovljen, če je le mnogo poslušalcev, če pa nasprotno manjkajo drugi predpogoji. To so oni predpogoji, ki se tičejo neposredno osebe in osebnosti predavatelja.

Treba je, da pozna predavatelj natanko stroko in predmet, o katerem govori. Zato je najbolje, da govori vsak iz svoje stroke, o svoji zgodovinar, o svoji naravoslovec, jurist, medicinec itd. Iz vsake stroke se najde vedno

dovolj tvarine, ki bo ljudi zanimala in ki jim bo primerna, koristna. Varuje pa naj se govoriti o stvareh, o katerih je kdo le površno podučen. Tu bi moral povedati po navadi pri predavanju vse, kar o tem ve. Če ga kak poslušalec pozneje o čem natančneje vpraša ali če išče kakega pojasnila, mu bo moral ostati odgovora dolžan. To pa slabo upliva in vzame pri poslušalcih zaupanje v predavatelja.

Drugi pogoj je, da pozna predavatelj izobrazni niveau, značaj in mišljenje poslušalcev. Potem bo vedel ubrati pravi ton, da bodo poslušalci sledili z zanimanjem in pazljivostjo. Govoriti ne sme preveč priprosto in praviti ljudem stvari, ki so jim že znane, sicer se mu bodo smejali in rekli, kaj nam to pravi, kaj ne ve ničesar drugega. Istotako ne sme govoriti preučeno. V tem slučaju poslušalci ne morejo slediti, postanejo nejevoljni in drugič jih ne bo več. Da zgovornosti in poljudnega načina predavanja ne sme manjkati, se razume. Komur to manjka, ta ni za poljudnega predavatelja. Splošno se lahko reče, kdor svojih poslušalcev ne pozna, ta jih tudi ne more podučevati.

Želeti je, da sledi predavanju debata. Najboljši predavatelj ne more govoriti tako, da bi vsi poslušalci vse razumeli, tudi v podrobnosti se ne more vedno pri predavanju spuščati. Pojasnila in odgovore na morebitna vprašanja o podrobnostih se da lahko pri debati. Istotako svetujemo odločno, da naj predavatelj (vsaj pred priprostimi poslušalci) predavanja ne bere. To naredi slab utis. V mestih je to drugače. Dobro je, če se stvari o katerih se govori, pojasnjuje s slikami.

Pogosto se slišijo izgovori: Predaval bi že, a ne vem, kako temo bi izbral, kaj bi zanimalo.

Splošnega navodila, ki bi bilo veljavno za vsak slučaj, tu ne moremo dati. Svetovali bi, da naj izbira predmet predavanjem vsak iz svoje stroke in naj se pri tem ozira na krajevne posebnosti, časovne potrebe in znamenite dnevne dogodke. Druge potrebe so v mestih, druge v obrtnih, druge v kmetijskih krajih. Ravno tako razliko bomo našli med središčem in obmejnimi kraji našega ozemlja. Izbirčen v tem oziru mora biti predavatelj zlasti pri prvih predavanjih, ko se z istimi v kakem kraju še-le prične, ko so predavanja za ljudi še nekaj novega. Ako izbere tedaj srečno, si pridobi stalnih poslušalcev tudi za prihodnost, ako pa ljudi prvič ne zadovolji, bo imel pri drugem in naslednjih poskusih dvakrat otežkočeno stališče.

Opozoril bi pa vendar rad na nekatere predmete, ki se mi zde za predavanja posebno primerni. Gojiti bo predvsem zgodovino, v prvi vrsti slovensko in slovansko. Pokristjanjenje Slovencev in njega posledica v kulturnem in političnem oziru, Delovanje sv. Cirila in Metoda, Boji Slovencev z Nemci, Obri in Madjari, Umeščanje slovenskih vojvod na Gosposvetskem polju, Celjski grofje, Turške vojske, Reformacija, Napoleon in Slovenci, Narodni pokret v minolem stoletju itd., bi bile mogoče prav umestne teme. Slovensko zgodovino bi bilo zlasti gojiti v obmejnih krajih, ker bi se s tem obenem znatno širila narodna zavest. Zanimarjati ne kaže geografije, seznaniti je treba naše ljudstvo z zgodovino in razmerami drugih, predvsem slovanskih

narodov. (Letos bi kazalo govoriti o Rusiji.) Upoštevanja vredna je lokalna zgodovina, ker ta ljudi najbolj zanima. Komur so viri pristopni, naj jih izčrpa in izkoristi!

V večjih krajih, kjer so ljudje že prilično bolj izobraženi, se lahko govori o slovstvu (letos o Prešernu!), drugod jih je treba opozoriti na korist čitanja, kako naj se bere itd.

Kmetsko ljudstvo bi gotovo z zanimanjem poslušalo predavanje o kmetsem položaju v raznih dobah, o reformah v tem oziru (Marija Terezija, Jožef II., leto 1848 itd), o kmetških zadrugah, o posojilnicah itd.

V delavskih in obrtnih krajih je obravnavati delavsko vprašanje, položaj obrtnikov (cehi, prosta konkurenca, obrtne zadruge, trgovina, tovarne, težnje po zboljšanju delavskega položaja). Naravoslovci in prirodoslovci najdejo iz svoje stroke dovolj primerne tvarine; vsaj najenostavnejše stvari iz teh ved bi zaslužile postati duševna last tudi najbolj priprostega človeka. Preustroj vsega družabnega življenja potom tehničnih pridobitev in iznajdb v zadnjih stoletjih nudi tehnikom priložnosti, da obrazlože iste potom predavanj najširšim slojem našega ljudstva. Jurist in medicinec pa vidita lahko vsak dan, kako potreben bi bil pouk iz njih stroke. Naš človek se ne spozna v najnavadnejših pravnih zadevah, zato toliko pogreškov in nepotrebnih stroškov; tudi poduk o ustavoznanstvu ne bi škodil; ne zna varovati svojega zdravja in gre pogosto še danes v slučaju bolezni raje k mazaču nego k zdravniku. Opozoriti bi ga bilo tudi na posledice alkoholizma in vsaj deloma omejiti to zlo.

To bi bilo nekoliko nasvetov, s katerimi smo hoteli slovensko dijaštvo izpodbuditi, da nadaljuje započeto delo, obenem pa dati predavateljem nekaj navodil, ki jim bodo mogoče dobro služila. Izčrpali gradiva nismo, ker nam prostor tega ne dopušča in ker se nam ponudi mogoče v bližnjem času za to ugodnejša prilika. H koncu bi pripomnili le še eno besedo. Kdor namerava predavati, naj smatra svojo nalogo za resno, naj se temeljito pripravi in naj ne misli, da je dovolj, ako vrže ljudstvu z mize svoje modrosti le par kosti. S tem se norčuje iz ljudstva, drugim predavateljem pa škoduje Komur je za stvar, kdor je zmožen za to, ta pojdi na delo!

F. H:

STATISTIKA SLOVENSKEGA VISOKOŠOLSKEGA DIJAŠTVA.

Potom privatne enquete se je sestavila pred kratkim v akademickem društvu »Slovenija« s sodelovanjem »Tabora« in »Ilirije« statistika slovenskega visokošolskega dijaštva, o kateri se lahko trdi, da je precej blizu idealni zahtevi popolnosti. Tabela kaže nepričakovano visoko celotno število. S tem so potrjeni vsi računi onih politikov, ki so v raznih vseučiliških debatah trdili, da je slovenskih visokošolcev (brez teologov)

okoli 600. — Razmere v posameznih študijskih strokah so neverjetne: posebno neprimerno visoko je število filozofov in med temi posebno klasičnih filologov in matematikov. Te stroke bodo v najkrajšem času tako zabasane, da bo težko dobiti še kakenga mesta. Na drugi strani je število juristov razmerno prenizko, število medicincev pa naravnost minimalno. Montancev in veterinarcev primanjkuje. Procentualno je slovensko dijaštvo na posamezne stroke tako-le razdeljeno: juristov je 43 %, medicincev 4·6 %, filozofov 34·7 %, tehnikov 11·2 %, agronomov 1·9 %, eksportnih akademikov 0·7 %, montancev 0·7 %, veterinarcev 0·7 %, trgovskih akademikov 0·5 %, slikarskih akademikov 1·9 %. — Izmed posameznih vseučiliških mest je Dunaj najbolj obiskan (61 %), za njim pride Gradec (27 %), potem Praga (9·5 %) in slednjič razni drugi kraji (Inomost, Lvov, Berlin, Pariz, Ženeva, Florenca) s skupno 2·5 %. — Razdelba po posameznih kronovinah je sledeča: Kranjcev je 58·7 % (!), Štajercev 26·85 %, Korošcev le 2·4 %, Primorcev 11·15 %, drugih 0·9 %. — Tabela je sestavljena po statusu s koncem letnega tečaja 1905; všteti so tudi oni visokošolci, ki služijo letos kot enoletni prostovoljci in sicer so vrščeni v one stroke, ki so jih študirali pred prostovoljskim letom.

K. ŠKAPIN:

VZGOJA ZA BODOČE GOSPODARSKO ŽIVLJENJE.

Prečital sem krasno delo: David, Socijalizem in kmetijstvo*). Precej obširna knjiga mi je dala jasen vpogled v temeljne lastnosti in zakone proizvodnje potom današnjega kapitalističnega veleindustrijalizma in na mehanično naravo tega proizvodnje. Uvidel sem, kako stremi socijalizem premeniti to zasebno kapitalistično velestroko v mogočen združen gospodarski organizem bodočnosti; na drugi strani pa mi je obrnila knjiga pozornost na temeljne lastnosti in zakone poljedelskega proizvodnje, njega organsko naravo in mi je slednjič vstvarila čisto sliko o zvezi teh dveh za človeško družbo potrebnih proizvodjalnih strok na podlagi produktivnih zadrug na eni strani in konsumnih zadrug na drugi strani. Sedanjemu mogočnemu stremljenju po demokratizovanju družbe in ekonomizovanju človeškega dela slediti mora neobhodno ta gospodarski sistem.

Naprednejše države so pričele vsled povišane izobrazbe, vsled globokejšega vpogleda v duševno in gmotno življenje družbe in vsled povišanja moralne sile človeka iskati zvezo ne-le duševnega človeka z duševnim človekom, ampak tudi gospodarskega človeka z gospodarskim človekom.

*) Edv. David, Socialismus und Landwirtschaft. Berlin 1903. Verlag der „Social. Monatshefte“.

In v tej zvezi se kažejo prve poteze strukture bodočega gospodarskega življenja. Konstitucionalne tovarne na Angleškem in Nemškem so prehodna stopnja bodočih združenih gospodarskih kolosov. Kot namreč politični konstitucionalizem ni zadnja stopnja političnega razvoja, istotako tudi gospodarski konstitucionalizem ni vrhunec gospodarskega razvoja. Iz političnega konstitucionalizma se razvije demokratičnejša oblika političnega življenja narodov; in tako se mora z naravno nujnostjo razviti iz gospodarskega konstitucionalizma demokratičnejše gospodarsko življenje narodov. Tudi gospodarsko življenje narodov ni življenje samo za-se, ampak le del vesoljnega življenja in kot tako podvrženo zakonu razvoja k vedno demokratičnejšim, pravičnejšim, popolnejšim oblikam. Poteze bodoče gospodarske strukture načrtuje tudi kmetijstvo v naprednih severnih državah, na Danskem in Norveškem. Krasno uspevanje združenih kmetijskih organizacij, namreč zadrug producentov, nima v celi ostali Evropi sličnosti. V zadnjem času se je pričelo organizirati ogromna gospodarska podjetja: velika konsumna društva angleških delavcev na eni strani in velike produktivne zadruge danskega kmeta na drugi strani, katera podjetja so stopila v stalno dotiko.

Kake mogočne vzgojevalne in izobraževalne, torej kulturne vrednosti je ta zveza danskega kmeta z danskim kmetom na eni in z angleškim delavcem na drugi strani, pač ni treba povdarjati. Kmet se uči tu vpogledovati v vodstvo velikega gospodarskega stroja; on je prisiljen to delati, ker je uspevanje tega stroja obenem njegovo uspevanje: vsak reakcionaren utrip tega stroja se reflektuje končno na njegovem malem gospodarskem organizmu, na njegovem in njega družine življenju. To ga sili, da pazi na pravilno utripanje tega stroja, da opazuje njega mehanično in duševno življenje. In to življenje projicira na svoj mali gospodarski organizem.

In kaj je vstvarilo predpogoje uspevanja združenega gospodarskega življenja danskega človeka? Vstvarila jih je povišana intelektualna izobrazba in moralna vzgoja danskega človeka, kojo mu je dala zdrava inštitucija danske visoke ljudske šole.

Vsak gospodarski sistem je le posledica stanja človeške duše. Vsako razvijanje enega gospodarskega sistema v drugi je le nujna posledica predidóče duševne evolucije. Vsak gospodarski sistem je le odsev gotovega intelektualnega in moralnega stanja človeka. To je dejstvo pri gospodarskih veleorganizmih ter skupni strukturi celega gospodarskega življenja narodov in pri gospodarskih mikrobih, malih ročnih obrtih, malih kmetijskih posestvih. Duševnemu napredku modernega človeka je sledilo ekonomičnejše proizvodnje človeku potrebnih predmetov. Posestnik neznatne grude izbije danes iz iste z istim in morda celo manjšim naporom kot nekdaj več kot še enkrat toliko. Stroj, produkt človeške inteligence, je produkt dela neznansko pomnožil.

Ali se zamoremo mi Slovenci zadovoljiti s sedanjim gospodarskim življenjem, ali si imamo postaviti nov gospodarski cilj in določiti poti, ki nas privedejo do tega novega cilja? V dosedanjem gospodarskem sistemu proste konkurence ni imel naš posameznik dovolj moči, dovolj izobrazbe, da bi bil mogel izrabit v naši grudi se nahajajoče zemeljske zaklade, porabiti

nismo znali vodnih sil, nismo si znali vstvariti trgovskih podjetij v mestih. Vgnjezdil se je tu izobraženejši, podjetnejši tujec ter nam s tem odvzel velik in najboljši kos naše zemlje. Pomanjkanje izobrazbe in globoke vzgoje, ki daje človeku moč, se kruto maščuje nad nami.

Da ne zaidem predaleč vprašam le, s čem naj pospešuje pripravljanje naše narodne celice na ta gospodarski sistem, ki bi nam tudi omogočil pridobiti nazaj izgubljene oaze naše zemlje? Le z izobrazbo in vzgojo: Dvignimo našega človeka intelektualno, seznanimo ga z metodo današnjega mišljenja, z razkrajanjem in stapljanjem sedanjega življenja, napravimo ga sposobnega ločiti resnico od laži, vcepimo mu vodnico njegovega intelektualnega življa: misel, da je vse, kar vidi, od najmanjšega do največjega, le produkt od večnosti se vršečega razvoja na podlagi stalnih ravno-tako večnih zakonov, dvignimo ga moralno, odvadimo ga od laži, zasebne in narodne laži, vcepimo mu popolnoma izgubljeni čut odgovornosti, zaveden čut skupnosti ljudi, odprimo mu oči, da bo znal ceniti moralno vrednost dela. Le izobrazba in vzgoja, ki bo zasledovala te cilje na podlagi dokazanih in verjetnih resnic sedanje dobe, okrepila bo našega človeka duševno in gmotno. Prvo pa so cilji, programi; kdor le-teh nima, se tudi istim ne približuje.

A. SODNIK:

O NAŠI TURISTIKI.

Začela se je poletna sezona, pred nami so velike počitnice. Primerno se nam zdi, opozoriti v tem času širše dijaške kroge na stvar, ki ne služi le v prijetno razvedrilo, ampak ki je v marsikaterem oziru tudi koristna, — na turistiko. Turistiko so smatrali nekaj časa za nepotreben šport, ki naj zadovolji človeka v njegovem stremljenju po novih zabavah. Tako govore ljudje, ki ne poznajo pomena planinske ideje. Dandanes pa je to že premagano stališče, vsi izobraženi narodi goje turistiko z največjo skrbjo, ker cenijo nje koristi za posameznika in za narod.

»Zdrav duh v zdravem telesu«, to sokolsko geslo služi lahko tudi planincem. Človek, ki dela večinoma duševno, v mestu, s knjigo ali s peresom v roki, rabi razvedrila in okrepčila, rabi gibanja, hrepeni po svežem zraku in mirnem kraju. In kje najde vse to lažje nego v gorah!

Planinstvo pa je tudi eminentno vzgojevalnega in izobraževalnega pomena. Gore nas prešinejo s svojo mogočnostjo in svojo krasoto, tu gre človek vase, tu se uči spoznavati naravo in njeno lepoto. »En dan na gorah«, piše neki pisatelj, »naredi človeka boljšega, nego en mesec med knjigami«. Izobraženec, ki biva v mestu in nima priložnosti, priti z ljudstvom v ožjo dotiko, najde tu priliko, da spozna priprosti narod, njegovo življenje in mišljenje.

Da širi in pospešuje turistiko med Slovenci, se je ustanovilo pred leti v Ljubljani »Slovensko planinsko društvo«. To društvo je pa tudi v narodnem

oziru velike važnosti, ker skrbi, da se ohrani našim obmejnim krajem in našim planinam slovenski značaj, da ostanejo naše planine naša last, da zapazi tudi tujec, da hodi po slovenskem svetu. Da si je pridobilo društvo v tem oziru zaslug in da tudi zdaj ne miruje, pričajo mnogoštevilni napadi v nemških listih. Nemci so že stegnili roko po naših planinah, a ker jim je »Slovensko planinsko društvo« zabranilo prodiranje, zdaj tožijo in kriče, kakor da bi se jim godila krivica. S tem, da vabi društvo tudi druge Slované, da pohite na naše planine in si ogledajo naše naravne krasote, se je ustvarila nova vez slovanske vzajemnosti. Drugi Slovani si ne ogledajo le naše zemlje, ampak spoznajo tudi slovensko ljudstvo in naše razmere ter širijo potem med svojimi rojaki zanimanje za Slovence. S svojim postopanjem si je pridobilo »Slovensko planinsko društvo« zaslug tudi za probudo priprostega naroda. Ljudstvo se zaveda svojih pravic, v njem se budi narodni čut in narodni ponos. Odstranja se mu hlapčevska ponižnost proti tujcem, zlasti tujerodnim. Slišal sem, kako so kmetje v gorski vasi z zadovoljstvom omenjali, da nočejo govoriti Čehi, ki prihajajo k nam, nemški, ampak da se raje potrudijo, da se izrazijo v slovenskem jeziku. Planinstvo koristi tudi v narodno-gospodarskem oziru, večja se promet, denar prihaja med ljudi.

Da je bila ustanovitev »Slovenskega planinskega društva« potrebna, se vidi iz tega, da število njega podružnic vedno raste.

Tudi slovenski dijaki so ustanovili predlanskim v Pragi podružnico, »češko-slovenski akademični krožek«. Ta ima namen, da se širi zanimanje za planinstvo med češkim in slovenskim dijaštvom, ki bi naj že v času svojih študij spoznalo naše kraje. Glavni pomen tega krožka pa je, da je obrnil svojo pozornost posebno na slovenske, bolj pozabljene kraje, kamor se še ni raztegnilo delovanje »Slovenskega planinskega društva« in kjer je slovenski živelj najbolj izpostavljen tujemu prodiranju. Taki kraji so posebno Južna Koroška in severni del Primorskega. Kako uspešno se lahko dela v takih krajih, priča najbolj češka kolonija na Jezerskem na Koroškem. V onem delu Koroške se je skoro popolnoma uničil upliv nemških planinskih društev.

Z novo bohinjsko železnico se bo povzdignil dohod tujcev v one naše planinske kraje, ki so že zavoljo svoje geografične lege najbolj izpostavljeni potujčevanju. Kaže tedaj, da se obrne pozornost »Slovenskega planinskega društva« zlasti na te kraje in da tudi slovensko dijaštvo stori v tem oziru svojo narodno dolžnost. Dijaštvo bi lahko prirejalo večje skupne izlete na te planine, s temi izleti pa bi se lahko združile manjše narodne veselice, poljudna predavanja itd.

Pozivljajo se torej vsi slovenski dijaki, ki se zanimajo za planinstvo, da pristopijo kot člani v omenjeni akademični krožek.*) Krožek ni niti političen niti strankarski, zato pristopajo lahko k njemu dijaki vseh struj in

*) Češko-slovenski akademični krožek ima svoj sedež v Pragi. Letna članarina 3 K. Brezplačno se dobiva društveno glasilo »Planinski Vestnik« ali češki »Alpský Věstník«. Naslov blagajništva: Praga, Kralj. Vinogradi, Puchmajerova ul. 8. Pripomniti je še, da izdaja vsaka podružnica dijakom legitimacije za brezplačno prenočevanje v vseh društvenih kočah.

kateregakoli mišljenja. Kakor je znamenje napredka, ako je v narodu več strank, tako bi bilo obžalovanja vredno, ako bi se strankarstvo zaneslo v tako društvo, kot je »Slovensko planinsko društvo«. Zato obsojamo, da se je pri neki podružnici ravnilo proti temu načelu. Društvo ima le en namen: širiti med Slovenci in Slovani zanimanje za planinstvo in za naše kraje in ohraniti slovenskim planinam slovenski značaj.

V tem znamenju pa smo lahko vsi edini.

LISTEK.

Promoviran bo 7. t. m. na dunajski univerzi doktorjem modroslovja predsednik »Slovenije« Ljudevit Pivko. Iskreno čestitamo!

„**Slovenija in Tabor**“ vabita združena abiturijente v svojo sredo. Iz oklica povzemamo:

»Verujemo v bodočnost slovenskega naroda. Tega čuta — iz katerega nam teče navdušenje, požrtvovalnost in veselje do dela — pa nimamo kakor fatalisti: dosledno hočemo jačiti vstvarjajoče sile vseh delov slovenskega naroda in tako pomnožiti njegov duševni kapital v znanosti, umetnosti, pravosti in njegovo gospodarsko bogastvo, — povzdigniti tedaj njegovo **kulturo**. — Prav nič nas ni sram, ko se priznavamo kot idealna mladina. V klicu po socialnem delu, ki je za osamosvojitve naroda potrebno, vidimo renesanso nacionalne ideje na Slovenskem.

Boj ni naš smoter. Vemo pa, da se napredek posameznikov in skupine mora preboriti skozi notranje in zunanje sovražnike. Da zmagamo v tem boju, nočemo dekadentnih skeptikov, ampak krepih individualnostij, ki imajo ljubezen do skupine, iz katere izhajajo in za katero delajo navdušeno in energično, uporabljajoč pri tem vse, kar so videli v širokem svetu zanje primerne.

Dijaška doba je najznamenitejši del življenja za vzgojo k bodočemu delu. Pri samoizobrazbi akademikov sodelujejo naša društva. Njihov ugled je posebno v slovanski družbi za Slovence zelo časten; sredstva, ki jih lahko nudijo podpisana društva članom, so zadovoljiva; tradicije društvene delavnosti so lepe: a to vse je samo moralna opora; kakšno pa je društvo po svoji notranji vrednosti, zato je merodajno članstvo, tedaj tudi Vi, ako se nam pridružite. Pozivljamo Vas, da posežete brez obotavljanja s svojimi idejami v društveno življenje.«

Akademični društvi „Slovenija“ in „Tabor“ sta sklenili pretekli mesec pobratimstvo. Mi moramo tej presrečni zvezi le čestitati in želeli mnogo uspeha, kajti le v edinosti in prijateljstvu je moč in napredek.

Shod narodno-radikalnega dijaštva se bode vršil 6., 7. in 8. septembra v Trstu. Pripravljalni odsek je po daljšem premišljevanju napravil načrt za delo na shodu. Vse delo se je razdelilo na posamezne odseke. V enem odseku

naj bi se razpravljalo o nekaterih načelnih vprašanjih, n. pr. nacijonalizmu, o razmerju individua do celote, o veri, etiki, morali in vedi, o radikalizmu itd. Ostali odseki naj bi se pečali izključno z zgolj dijaškimi vprašanji. Tako bi razmišljal dijaško-izobraževalni odsek o samoizobrazbi, o nalogah akademičnih društev za нравno in umstveno izobrazbo slovenskega dijaštva, o razmerju dijaštva do političnih strank, do dvoboja itd. Gmotni odsek bi na podlagi natančnih statističnih podatkov razmišljal, v koliko vplivajo obstoječe gmotne razmere neugodno na razvoj dijaštva in o načinu pomnožitve in pravične regulacije dosedanjih podpornih virov. Odsek za ljudsko izobrazbo naj bi proučeval načela za ljudsko izobrazbo, pred vsem za narodno knjižništvo. — V zvezi s tem naj bi se vršila poučna ljudska predavanja v tržaški okolici.

Vsedijaški shod. V krogih dunajskih visokošolcev se je pojavila ideja, da bi se priredil v letošnjih velikih počitnicah vsedijaški shod v Ljubljani, na čegar dnevni red bi se postavili kot edini točki vseučiliško in gmotno vprašanje. Dijaštvo vseh struj se je o tem posvetovalo in soglasno izjavilo, da z veseljem pozdravlja to idejo in da je v principu edino glede njene realizacije. Toda ker govori mnogo razlogov zato, da o letošnjih vel. počitnicah najbrž ne bo mogoče prirediti tako impozantnega shoda, kakor bi vzvišenost ideje zahtevala, sklenilo se je soglasno, da se shod preloži in da se bo delovalo na to, da se čimprej priredi (morda o prihodnjih velikonočnih počitnicah).

Shod slovenskega dijaštva na Dunaju. Pod utisom Gautschevega govora so se sešli na Dunaju zaupniki slovenskega dijaštva vseh struj. Sprejela se je resolucija, v kateri se najenergičneje zahteva ustanovitev slovenske univerze v Ljubljani in izreka protest proti eventuelni ustanovitvi laške pravne fakultete v Trstu. Slovensko dijaštvo se je izreklo, da se Slovenci ne moremo ozirati na morda utemeljene kulturne zahteve drugih narodov in tudi ne na takozvane državne interese, ako se ob enem ne zadosti živlenskimi potrebami slovenskega naroda. Pozvalo se je jugoslovanske poslance, da z vsemi možnimi sredstvi, ako ne gre drugače, tudi z obstrukcijo preprečijo ustanovitev tujih visokih šol, ako se istočasno ne reši slovensko vseučiliško vprašanje.

Statistika graških slovenskih akademičnih društev. Slovenska akademična društva v Gradcu štejejo ob sklepu letnega tečaja skupaj 122 članov, in sicer »Tabor« 58 (rednih), »Triglav« 35 in »Zarja« 18.

K gmotnim razmeram na dunajskih visokih šolah. Piše se nam: Onemu, ki pohaja dunajsko vseučilišče in pozna razmere slovenskih akademikov v vseh pojavih, odkril se bo marsikak nedostatek, kateremu so deloma krivi dijaki sami, deloma pa tudi drugi faktorji. Posebno način podpiranja slovenskih akademikov od strani slovenskega podpornega društva bi se lahko izpremenil. Deli se petentom — ne vsem — po 5 do 10 kron mesečno. Nekateri podpiranci pa so brezobzirni v zlorabi blagemu namenu služečih podpor, zato naj bi odbor podpornega društva in dijaštvo samo iskalo modus, da se pride v okom takim zlorabam, da ne bodo nekateri po eden večer

ali po dva zabili, zraven njih pa drugi hodili vsak drugi dan v »menzo« večerjat in obedovat samih prikuh. Po mojem mnenju bi bilo umestno, da kupi podporno društvo opoldanske in večerne obednice in jih deli kot redne mesečne podpore, denar pa le v slučaju, da je treba plačati kolegnino ali v bolezni. Gotovo bi ne vzrastle podpornemu društvu iz tega nobene sitnosti, ker bi tudi marke lahko nakupili na primer tajniki akademičnih društev ali kdo drugi in jih oddali odboru podpornega društva. Posebno bi bilo priporočati marke za večerjo, Ta način podpiranja bi ne omogočil samo podpiranje večjega števila akademikov, ampak dosegel bi se tudi pravi namen podpornega društva, ki sedaj ni tako lahko dosegljiv. Pozitivno je znano, da niso dobili dijaki, ki so hodili radi pomanjkanja sredstev obedovat samo vsak drugi dan, nobene podpore, a drugi, ki so izhajali prav izborni, so bili deležni tudi te milosti. S tem nikakor ne očitamo odboru podpornega društva pristranosti, ampak to nam je le dokaz, da soditi samo po dokumentih ni brez zmot, tudi pri najboljši volji ne. Zato bi bil navedeni način podpiranja uspešnejši, kajti, ako je kdo resnično potreben, bo odboru hvalen ravno tako za marke kakor za denar, a kdor ta način odklanja, ta tudi lahko brez podpore izhaja, on je ni neobhodno potreben. V prvi vrsti se mora priti v okom gladu, ki nam ubija še vedno mnogo mladih moči; učnih sredstev je na vseučilišču in na Dunaju sploh dovolj, a za marsikoga ni kruha. Istotako naj bi podporno društvo objavilo, koliko dijakov lahko vsaj približno skozi celo leto podpira, kajti ako dobi kak član podporo eden mesec, drugi pa ne, si pač ne more privoščiti skozi celi mesec obeda na — solncu. Tudi bi bilo dobro, ako bi klical odbor podpornega društva zanesljive zaupnike iz dijaških krogov k svojim sejam. Z.

Slovensko vseučiliško vprašanje je postalo v zadnjem času zopet aktualno. Kakor vsakokrat v zadnjih desetih letih je dala povod zopet ustanovitev italijanske pravne fakultete. Slovenci se sploh ne zmenimo, če ne dobimo brce od zunaj. V slednjem ponovimo važnejše točke, ki so se zgodile v zadnjem mesecu in jim dodamo par besed komentarja. V poslanski zbornici je podal ministrski predsednik Gautsch dne 21. m. m. znamenito izjavo. Za izpopolnitev obstoječih univerz je obljubil postaviti v proračun 25 milijonov kron, zadeva laške pravne fakultete pa se najbrž reši še v tem zasedanju. Obljubil je tudi ustanovitev češkega in nemškega vseučilišča na Moravskem. O slovenski vseučiliški zadevi je — molčal. Ta molk, ki je bil dobro premišljen in nameravan, nam najboljše priča, da smatra vlada slov. vseučiliško vprašanje za stvar, ki se o nji lahko molči. To kaže tudi, koliko ozirov ima vlada na zahteve naših državnih poslancev.

Čez par dni je prišlo novo presenečenje. V seji proračunskega odseka dne 24. m. m. je stavil poslanec Robič vprašanje glede slovenskega vseučilišča do naučnega ministra. Hartel je podal izjavo, ki je pa zanimiva in za Slovence zadovoljiva le v eni stvari, namreč v tem, da je to prva javna vladina izjava, ki pripoznava opravičenost slovenske pravne fakultete. Ponatisnemo jo tu v celoti. Naučni minister dr. vitez Hartel je govoril najprvo obče o potrebnih kreditih za spopolnitev obstoječih univerz, nato pa

dostavil: »Ko bi imeli le nemške srednje šole, imeli bi tudi le nemške univerze. Toda posledica mnogih nenemških srednjih šol je, da je vsako leto na tisoče nenemških abiturijentov, ki hočejo dobiti službe in zato žele, da se na visoki šoli izobrazijo v onem jeziku, v katerem so se učili na srednjih šolah. To torej samo po sebi rodi zahtevo, da se ustanove narodne visoke šole. Narodna nestrpnost pa je psihološki moment, ki bistveno podpira te zahteve. Med mnogimi nenemškimi dijaki so odlični talenti, ki pohvalno delujejo na znanstvenem polju in naravno tudi goje željo, da uporabijo svoje znanje na univerzi. Tako si moramo razlagati te vedno glasnejše težnje.

S tem v zvezi je tudi vprašanje poslanca Robiča. V tem oziru morem le ponavljati, kar je vlada pri neki priliki že preje izrekla, da prizna dotične želje Slovencev kot opravičene. Seveda je morala vlada naglašati, da se ne glede na druge pogoje ne more tako lahko in hitro dobiti potrebno število kandidatov, ki so povsem usposobljeni za vseučiliške profesorje. Zato je vlada z uspehom podpirala znanstveno izobrazbo mladih mož, ki se pripravljajo za akademične profesorje, s podporami, oziroma ustanovami za potovanje in izobrazbo. Za pravno fakulteto v Ljubljani pa bi se moglo dobiti potrebno število profesorjev tem lažje, ker Slovenci sami žele za nekatere discipline nemška predavanja in je torej mogoča oblika, ki bi ustrezala tudi v kranjskem deželnem zboru izraženi nemški želji. Vlada se je odločila, da za eventuelno pravno fakulteto v Ljubljani prične potrebne poizvedbe in obravnave ter upa, da bode mogla v doglednem času predložiti konkretne predloge.

Po tej izjavi vlada ob ugodni parlamentarni situaciji ne bo več dolgo mogla čakati z ustanovitvijo slovenske pravne fakultete, ako Slovenci postavimo učne moči. Samo ako bi teh za gotove stroke manjkalo in bi bilo zajamčeno, da se kakor hitro mogoče nadomeste z domačimi silami, bi se Slovenci začasno smeli sprijazniti tudi s kakim nemškim predavanjem.

„Prosveti je darovala“ »Narodna tiskarna« od svojega čistega dobička 100 kron. Vivant sequentes!

Našim enoletnim prostovoljcem bi ne škodilo, če bi jih kolikor mogoče največ prebilo vojaško leto v Pragi. Kdor služi v Ljubljani, nima od tega prav ničesar drugega, kakor k večjemu po končanem letu dolgo sabljo. Sicer pa je leto izgubljeno. V Pragi pa bi se med tem priučil brez najmanjšega truda, igraje, skoro nevede češčine, kar je že nekaj. Praga, že kot veliko mesto v vsakem oziru zanimiva, nudi človeku dovolj izobraževalnih in zabavnih sredstev, tako da si lahko znatno razširi svoje duševno obzorje.

Priloga „Omladini“

št. 4.

KMEČKA PESEM.

Še molčita lóg in njiva,
solnce se še skriva,
jaz pa grem v polje bogato
gledat žito zlato.

»Vstani, zlato solnce, vstani
beli dan oznani,
pa posij na polje žitno
polje rodovitno.

Vzhaja solnce na izhodu
na žarečem svodu,
pa poljublja tri gorice,
žitne tri ravnice.

Lahek veter ziblje žito
žito valovito,
k tlom se klanja zlato klasje —
prišel žetve čas je.

•
»Hvala tebi, večni oče,
čuval si nas toče,
si gojil pomladno setev,
dal bogato žetev.«

Andrejev.

ŠE VEŠ?

Molila moja duša je pred Tvojo ...
Še veš, še veš? Neskončen dreved ...
In rahlo mrak puhti iz zemlje,
a v mojo dušo se potaplja Tvoj pogled ...

In gre in gre
tam lahno trepetanje
čez zéleno polje,
kot tajno šepetanje
mi lega na srce ...

Ah, poljubuj me, poljubuj me!
Na ustnih Ti trepeče žar strasti
In vzbuja moje hrepenenje,
kot solnce vzbuja jasne dni ...
Na ustnih klije Ti življenje
in v mojo dušo se topi ...

Še veš? Pokleknil sem pred Tabo ...
Okoli nemo polja so molila,
molila moja duša je pred Tvojo,
se z njo spojila ...

Spitignjev.

ROMANCA.

Še en poljub, pogled, še vzdih in stisk roke —
— in zadnjikrat domači logi se bleste,
krvavo tone na zapadu solnce, iz vasi,
kot da k slovesu plaka, lahno zvon drhti ...

Tak se poslovil je mornar na poti v svet
in čul z bregov je gajev ljubih še šepet
domačih, videl je, kak v dalji zvezde se bleste,
tam daleč, kjer neba dotika se morje ...

Razširilo srce se, veter je zavel.
razvil mornar je jadra, tak vesel zapel! ...
In ni čul, kak šibi se jambor, škriplje in hrešč,
kak se bolesten jek nad vodami gubi ...

»Ej, ljubica, ne plakaj! Ko se vrnem spet —
in jadral mlad mornar je v širni, daljni svet,
a nem, teman pristopil smrtni angelj je z neba,
in gluho so zaplakale vode morja ...

Spitignjev.

NOČ NA STEPI.

ČRTICA. — SPISAL BORILO.

Zazvenela je pesem, njeni glasi so zakipeli, vzrasli, kakor rase šumenje valov, pa zopet so pojemali, padali, vedno tiše in tiše drhteli oddaljevali se in tam daleč nekje so zamirali.

Trepetale so zvezde na nebesu, in kakor so vzkipevali akordi pesmi, so bleščale v močnejšem svitu, in kot je pojemale pesem, je umiral njih blesk. Za hip se je zdelo, da je tupatam katera ugasnila ... Ne, zopet je zablestela še jasnejše kot poprej ...

Kroginkrog se je širila v nedogled prostrana stepa, vsa ravna, drhteča v nočnem blesku ... In zdaj pa zdaj je zašumelo čez njo, kot da se je vzradostila ob zvokih pesmi, kot bi hotela žapeti sama pesem skrivnostno, tajno, polno bajnega čara ...

Iz daljave pa je završalo včasih kakor v trudnih sanjah. — Dnjepr je hitel tja čez stepo in šumel ... Morda je sanjal o nekdanji kozaški slavi, o krvavih pohodih, o groznih pobojih, ki jih je že zrl; morda se mu je zdelo, da se je razgrnilo visoko trstje na njegovem bregu in se je pokazala na nizkem konju drobna človeška postava ... Napeto gleda na vse strani — nikogar ni — — Pritajen žvižg — vse obrežje zamrgoli konj in divjih jezdecev ... Pa nenadoma vstane zmešano klicanje, vsa stepa zazveni pod udarci konjskih kopit ... Pokanje strelav, meči bleste, sulice, kopja ... S švistom režejo pušice zrak ... Kot da sta se zgrabila dva velikana in ne moreta podleči drug drugemu. A le za hip — gruča za gručo se spušča v beg in pred preganjajočimi kozaki beže Tatarji, tja daleč, daleč ... In stepa grmi pod udarci konjskih kopit ...

Teče Dnjepr, teče, sanja in kakor v divji strasti, kakor v spominih šumi, vzkipeva ...

In pesem drhti čez stepo. Mladi Ukrajinci so zapeli tam doli ...

»Šli so, šli junaki,
čez zeleno polje ...«

»Kam si se zamislil, batjuška? ...«

Ozrl sem se. Da, res, zamislil sem se bil globoko, daleč tja nekam v nedogledno daljavo. Nočni car stepe je bil vzbudil mojo dušo in začaral moje misli, da so plule v sanjah gori do zvezd.

»Lepa je Ukrajina!« sem vzdihnil.

»Ej, divna je, divna!« mi je pritrdil starec in bliže se je primaknil k meni. »Lepa je nocojšnja noč, lepo se sliši od vasi sem petje. Tudi jaz sem

včasih v takih nočeh popeval, pa sedaj je minulo, minulo... Jezdarili smo takrat po stepi, popevali, brenkali na lutnje, veselili se kakor nekdanji kozaki Evstahij...»

»Kdo pa je bil ta Evstahij?« sem vprašal.

»To je temna zgodba, strašna«, je začel s pritajenim glasom in vedno tiše in tiše je govoril.

»Veš, batjuška, moj ded mi jo je pravil in ta jo je zvedel od svojega deda, ki je bil še deček oni čas, ko se je dogodila. Najpremožnejši in prvak v naši vasi je bil takrat kozak Evstahij. Nihče ga ni prekašal daleč naokrog v moči in junaštvu; Tatarji so se ga bali, ker jih je preganjal kakor volk splasene ovce. Bali so se ga in sovražili so ga. On pa je prirejal s svojimi tovariši pohode daleč notri v njihovo deželo, požigal jim vasi in priganjal vedno mnogo bogatega plena domov. In sezidal si je sijajen dvorec, bogato okrašen s tatarskim plenom, in tam je živel s svojimi kozaki. Popivali so, peli in se veselili... Od časa do časa pa je izginil s svojimi drugimi, da ni nihče vedel, kam, in vedno se je vračal z uplenjenimi bogastvi. In ko se je nekoč zopet tako vrnil na svoj dvorec, ni bil več vesel, ni maral več svojih prijateljev. Videli so ga ljudje, kako je mnogokrat odjezdil v ranem jutru na široke stepe in se vračal šele čez par dni v pozni noči. Vedno je sameval, ni mu bilo do družine.

Nekoč je zopet tako odšel, in ko se je vrnil, ni bil več sam — privedel je s seboj od neke krasne devojke, zval jo je Jeleno. Ej, lepa je bila, lepa; če je koga pogledala s svojimi žarkimi očmi, je moral pobesiti glavo, zbežan je postal, da ni vedel, kaj bi govoril. Evstahij jo je ljubil in ona mu je vračala ljubezen in srečna sta bila.

Tedaj je postal zopet vesel, zopet je odhajal s svojimi drugimi nad Tatarje, plenil je njihovo deželo in daroval ves plen Jeleni. Po cele dneve je posedal potem pri njej in govorila sta o ljubezni in brenkal ji je na lutnjo in pel ji je pesmi, kakor jih je znal le on...

Imel pa je Evstahij zagrizenega sovražnika Spaha. Bil je to zavisten človek, zloben, vsakdo se je bal imeti z njim opravka, nihče mu ni zaupal. Evstahij ga tudi ni maral za druga in zato ga je Spah sovražil.

Nekoč ga je zapazil Evstahij, kako je lazil okoli njegovega dvorca, bržkone je zalezoval Jeleno, zgrabil ga je in dal prešibati. Od tedaj je Spah izginil iz naše vasi. Pogrešal ga ni nihče, ljudje so ga kmalu pozabili in nihče ni mislil, da se še kdaj vrne. Pa vrnil se je, vrnil...

Bilo je leto pozneje. Evstahij je odjezdil z vsemi svojimi kozaki na stepe, Jelena je ostala sama v dvorcu. Nekak čuden strah je občutila, kakor še nikoli poprej... Bila je vihar na noč. Veter je tulil čez stepe, da so se priklanjali stoletni hrasti kakor trstje, bilo je, kakor da se je odprlo nebo, grmelo je, treskalo... Grozno je bilo kakor sodni dan.

In tisto noč se je vrnil Spah. S trumo Tatarjev je napal rodno vas, skoraj vse pomoril, požgal Evstahijev dvorec in hotel ugrabiti Jeleno. Ta se je pa v obupnem strahu sama usmrtila, predno je mogel to preprečiti. Tako se je vrnil Spah. Kruto se je maščeval nad Evstahijem, oropal ga je najdražjega zaklada — Jelene... In kakor je prišel v noči, tako je zopet izginil in nihče ni vedel kam.

Dva dni nato se je vrnil Evstahij. Ko je zvedel, kaj se je zgodilo, in in je ugledal Jeleno mrtvo, tedaj je zaplaka, kakor zaplaka otrok, in zdijal je nazaj na stepe. — Dolgo časa ni bilo ničesar čuti o njem. Ko je pa zopet nekoč v temni noči tulil vihar čez poljane, so začuli vaščanje udarce konjskih kopit. V strahu so že menili, da je zopet kak napad, pa ni bilo tako.

Kozak je jezdil skozi vas, s seboj pa je vodil na konju privezanega človeka. V skoku je zdirjal mimo hiš, na koncu vasi pa, kjer je stal takrat že zapuščeni Evstahijev dvorec, sta se vstavila. In kozak je dvignil zvezanega s sedla, zadrnil mu vrv okoli vratu in ga obesil na hrast, ki je stal pred dvorcem... Vihar je divjal, tulil in v viharju so videli ljudje, kako je rasel kozak, postal velikan, dvignil pesti proti nebu in izginil v vihri na stepe... In grmela so tla pod udarci njegovega konja.

Drugi dan so našli na hrastu obešenega Spaha. Bil je to isti hrast, pod katerim je nekoč našel Evstahij Jeleno mrtvo...

Prenehal je tu starec, oddahnil si in nadaljeval še tiše...

»Ej, strašna zgodba je to, krvava... Veš, ko pridejo na zemljo one viharne noči, ko se zdi, da joka nebo in zemlja, takrat se vselej sliši, kako divja skozi vas velikanski jezdec na ogromnem konju in se ustavi tam doli pri onem hrastu. In tedaj zatuli tam nekaj, zaječi, vsa stepla zaplaka. Znova zagrme konjska kopita in z viharjem se izgubi njih odmev tja čez stepe... Evstahij se vrača, da se vsakikrat znova maščuje nad Spahom.

Oni hrast pa stoji še sedaj. Star je že, daleč naokrog razprostira svoje košate veje... In kadar so tako lepe jasne noči, kakor je nočojšna, takrat zašumi v njegovih vejah tiho, skrivnostno, kakor da se pogovarja Evstahij z Jeleno. Veš, če pa potegne takrat veter čez stepe, zaječi tam v hrastovih vejah tako otožno, milo, kot bi kdo prosil milosti... In potem je vse tiho, vse tiho...«

Končal je starec in se zamislil... Bog ve, morda je mislil na čase, ko je hodil po stepah s svojimi tovariši, morda so mu prišli v spomin časi ljubezni, tiste čarobne ljubezni, ki razvnema mlada srca in vzbuja v duši sanje, ki nimajo mej, ki so lepe, kakor bleščeča jutranja zora...

Tam doli pa je še vedno zvenela pesem, rasli so njeni glasi, kakor rase šumenje valov, vzkipevali so, pa zopet pojemali in tam daleč za stepe so zamirali...

V strastnem drgetu so zopet zakipeli... Si li čul?... Tja čez stepe je jezdil mlad junak — kozak. In tiho mu je zazvenela lutnja in zapel je, zapel o svojem hrepenenju, o svoji ljubezni, žareči kakor krasni ogenj, neugasen, kakor so neugasni solnčni žarki...

• Zvenela je pesem in naenkrat umolknila... Vzdrhtela je stepla, Dnjepr je šumel v daljavi, nebo je trepetalo v zvezdnem blesku... In za hip je bilo, kakor da je prišel od hrasta sem rahel vzdih, tiho šepetanje; in zaječalo je nekaj, streslo se je... In tistikrat je vzdrhtel svit zvezd še jasnejše in zvezda se je tam nekje daleč utrnila in padla nekam tja za stepe...

In potem je bilo vse tiho, vse tiho...

bodo odločevale samo pobožne stare tete in župniki, deček pa bo moral slušati. Če bo pozneje s tem stanom zadovoljen ali ne, zato se ga ne bo vprašalo. Vsako prosto voljo mu bodo itak odvzeli in zatrli. Kakšna bo sploh vzgoja v tem zavodu, o tem spregovorimo še pozneje enkrat, danes naj le še konstatiramo, da je hotel otvoriti škof celo spodnjo gimnazijo naenkrat, kar pa so mu resno odsvetovali »priznani šolniki« in da to tudi ni v smislu tridentinskega cerkvenega zbora, ki se je vršil v 16. stoletju. Zdi se nam, da tu ni odločeval toliko koncil, kakor drugi oziri; denarja ni. Radovedni smo, kako stališče bo zavzela nasproti zavodu naša inteligenca. Menda vendar ne bodo tako dosledni, da bi pošiljali svoje sinove v škofovo poneumnjevalnico, kakor pošiljajo sedaj svoje hčerke v — samostanske šole. Kdo ve?

B.

Detektivi. Stara navada je, da imajo srednješolski kateheti v višjih razredih med dijaštvom svoje ljubljence — tovariši jim pravijo »špiceljni« —, ki jim morajo prinesiti vse pod nos, kar izvedo o svojih součencih. Nikjer pa ni ta navada tako razširjena kakor na neki ljubljanski gimnaziji. Tu kraljuje nek goreč g. katehet, ki mu je dušni blagor »nade in upa« slovenskega naroda posebno pri srcu. Vsled tega gleda, da ne pride dijakom v roke ničesar, kar je po njegovem mnenju dijakom nevarnega. Zato ima tudi posebno »piko« na one, o katerih zve, da so naročeni na naš list. Gorje jim! Prišlo je res tako daleč, da se na tej gimnaziji iz strahu pred gosp. katehetom in njegovimi »špiceljni« le malokdo upa naročiti na »Omladino«. Ne omenjali bi tega, ker našega lista g. katehet ne bo uničil. O tem je lahko čisto trdno prepričan. Pribijemo pa to le, da bo svet videl, kako tolerantni so gg. kateheti in drugi naši nasprotniki. Dijake potolažimo, da naj se le brez strahu naroče. Če g. katehet in njegovi ljubljenci ne bodo dali miru, posvetili bomo mi malo v njihov tabor. Vrabci na strehi »Rokodelskega doma« in po »Vodmatu« čivkajo o marsičem. Zato pa le mirni gospodje!

Na novomeški gimnaziji muči še sedaj prof. Pettauer sebe in dijake s poučevanjem zgodovine. Slovenščine ne zna, pa naj podučuje v slovenskem jeziku. Da je s tem preskrbljeno dijakom k večjemu za smeh, se razume. A kakšni naj bodo učni uspehi! V onih razredih, kjer podučuje g. suplent Šarabon, je zdaj bolje. Tudi v ostalem niso učne moči, razun par izjem, najboljše. Zato se ne smemo čuditi, če novomeški abiturijenti leto za letom po večini niso za drugam, nego za — semenišče.

Nemškonacionalni Peerz ne deluje samo v šoli, ampak tudi zunaj šole, posebno odkar je nadzornik. V svojem šolskem okraju ima izpraznjenih nekaj učiteljskih mest. Teh pa ne bo podelil slovenskim učiteljem, ampak misli poklicati tirolske nemške učitelje na Kranjsko. To je mož sam razodel svojim učencem na ljubljanskem učiteljišču. Tako hoče ta nacionallec zasmehovati našo narodnost in izpodrivati slovensko učiteljstvo. Sveta dolžnost deželnega šolskega sveta bi bila, ustaviti se takemu postopanju, a bojimo se, da bo temu ugodil in še opravičeval ta korak, češ da manjka slovenskih učiteljev. A temu je deželni šolski svet sam kriv, ker pošilja učitelje, ko so še v najlepši dobi, v pokoj. Vemo tudi, s kako hladno-

krvnostjo preskrbujejo nekateri šolski nadzorniki učiteljem modre pole in jih pehajo tako v še večjo bedo. Katehet g. Kržič lahko zastavi svoj upliv pri deželnem šolskem svetu kot njegov ud, da se taki nedostatki odstranijo. Toda zdi se nam, da bo on učiteljstvu tako malo koristil, kakor njegove — motne šipe. M.

